

УДК 349.2

А.М. КЛОЧКО, канд. юрид. наук, Сумський державний університет,

К.М. ОЛІЙНИК, Сумський державний університет

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УМОВАХ РИНКОВИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН

Ключові слова: молоді спеціалісти, безробіття, працевлаштування

Сучасний стан економіки і зростання рівня безробіття вимагають всебічних досліджень проблем зайнятості різних категорій населення з метою регулювання даних процесів і опрацювання заходів що стосуються виходу з проблем такої кризи. Відповідно до ст.43 Конституції України: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він сам вільно обирає або на яку вільно погоджується» [1, с.49]. Це означає, що тільки самій людині належить її право розпоряджатися своїми здібностями до творчої і продуктивної праці.

Молоді спеціалісти являються саме тією частиною нашого суспільства, яка має значний трудовий потенціал. За умов соціальної підтримки з боку держави, а також реалізації всіх законодавчо закріплених прав і гарантій, молодь може забезпечити ефективний розвиток економіки країни. З урахуванням цього, необхідним є створення таких соціально-економічних умов для розвитку та зростання молоді та формування їх здібностей та навичок, які б дозволяли молодій людині повністю реалізовувати набуті під час навчання у вищому навчальному закладі (далі – ВНЗ) знання, з упевненістю у тому, що держава гарантує можливість не лише для працевлаштування, а і для подальшого кар'єрного розвитку.

Однак, у зв'язку з непростими соціально-економічними умовами, що склалися в Україні, особливі труднощі з працевлаштуванням виникають саме у молодих спеціалістів. Діючим законодавством для молодих спеціалістів як при працевлаштуванні так і щодо робочого часу з урахуванням «особливих обставин», якими визначаються ці категорії, встановлюється певні гарантії. Слід зауважити, що чинна законодавча база на теперішній час носить дещо обмежений характер з цієї проблематики. Перш за все, це обумовлено тим, що Україна використовує Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП), який вже втратив свою актуальність, оскільки був прийнятий ще у 1971 р. З урахуванням результатів проведених реформ у багатьох галузях, серед яких, наприклад, система вищої освіти України, та позитивних наслідків у вигляді інноваційних процесів та поступової інтеграції України до світового освітнього простору, необхідно відмітити, що реформування трудового законодавства України дозволить сучасному молодому спеціалісту стати конкурентоздатним на ринку праці.

З метою з'ясування соціальних показників, які відображають певні особливості статусу, звернемо увагу на саме поняття: «молодий спеціаліст». Відповідно до ч.2 ст.197 КЗпП, молоді спеціалісти – це випускники державних навчальних закладів, потреба в яких раніше була заявлена підприємством, установою, організацією та яким надається робота за фахом на період не менше трьох років у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [2, с.90].

Безробіття молоді є однією з актуальних проблем економіки, тому привертає особливу увагу сучасних дослідників. Проблеми та тенденції рівня безробіття, а також шляхи його мінімізації розглядали такі українські вчені, як: П. Нікіфоров, А. Вольська, І. Петрова, А. Казановський, О. Рузавіна та інші. Метою даної роботи є вивчення основних проблем, що виникають при працевлаштуванні моло-

дих спеціалістів в Україні, а також визначення шляхів подолання таких проблем на ринку праці. Наукова новизна статті полягає у формуванні, постановці та вирішенні питань, а також аналізу процесів становлення трудових правовідносин молоді в умовах сучасного життя в контексті реформування трудового законодавства України, розглянуто деякі аспекти соціального захисту даної категорії працюючих.

Звертаючись до питання, у чому полягає особливість такої соціальної групи як молоді спеціалісти, слід відмітити два аспекти. По-перше, очевидними є певні соціальні переваги, властиві молоді, під ними розуміємо: володіння новими технологіями, іноземними мовами, мобільність молодих людей. З іншого боку наявними є типові загальні соціальних проблеми, до яких можна віднести і відсутність попереднього досвіду роботи, необхідність визначення зі спрямованістю своєї майбутньої діяльності, початком трудової діяльності, поєднаної із навчанням та інше. Безробіття або складність у пошуку престижної роботи – ось із чим стикається вагома частина випускників ВНЗ.

Безробіття – це соціально-економічне явище, в умовах якого частина економічно активного населення не може знайти застосування своїй робочій силі. Працевлаштування молоді вважається однією з гострих соціально-економічних проблем, пов'язаних з тим, що ринок праці та ринок освітніх послуг, так як і товарний ринок, розвиваються за законами попиту і пропозиції. В такій ситуації важливим є контроль над балансом цих ринків для успішного розвитку суспільства та економіки України.

Права та обов'язки випускників вищих навчальних закладів, порядок їх працевлаштування, регламентовані положеннями Закону України «Про вищу освіту» [3], Кодексом законів про працю України, Законом України «Про зайнятість населення» [4] та ін. Відповідно до ст.8 Закону України «Про зайнятість

населення», громадяни мають право на працевлаштування і вибір місця роботи шляхом звернення до підприємства, установи, організації, індивідуального селянського (фермерського) господарства і до іншого роботодавця або при безплатному сприянні державної служби зайнятості [4].

Пункт 4 ч.1 ст.14 Закону України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 р., який вступить в силу з 01.01.2013 р., до категорій громадян, що мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, належить, поряд із іншими категоріями: молодь, яка закінчила або припинила навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах, звільнилася із строкової військової або альтернативної (невійськової) служби (протягом шести місяців після закінчення або припинення навчання чи служби) і яка вперше приймається на роботу [5].

У ст.53 Конституції України закріплено право громадян на освіту [1]. Пріоритетні напрямки державної політики в сфері вищої освіти сформульовані у Національній доктрині розвитку освіти України [8], де одним із напрямків розвитку цієї сфери визначено інтеграцію вітчизняної освіти до європейського та світового освітніх просторів. Наукові дослідження та якісна освіта визнаються європейською спільнотою основою для формування контингенту активних громадян демократичного суспільства. Важливим завданням для університетів стає максимальне використання можливостей у сфері міжнародного співробітництва з метою створення єдиного європейського наукового й освітнього простору – зони «Європейської вищої освіти» [9, с.127]. За таких умов необхідно звернути увагу на рівень підготовки спеціаліста у вищому навчальному закладі, який повинен бути достатньо високим, щоб забезпечити конкурентоздатність випускника на ринку праці. В цьому питанні ВНЗ повинен відігравати основну роль, нести відповідальність за виконання замовлення на підготовку спеціаліста, оскільки випускники і

створюють авторитет самого навчального закладу.

Надання першого робочого місця молодим спеціалістам, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням є головною гарантією працевлаштування, що відрізняє їх від іншого працездатного населення. Дана гарантія затверджена Кодексом законів про працю, Законом України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту першим робочим місцем з наданням дотацій роботодавцю» [6], Постановою Кабінету Міністрів України № 223 [7] затверджено Перелік професій (спеціальностей), згідно з яким буде надаватися дотація.

На сьогодні в Україні молодь віком від 14 до 28 років (а саме ця вікова група відповідно до Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», є молоддю), складає більше 13 мільйонів [8]. А це п'ята частина населення України. Розглянемо основні проблеми щодо працевлаштування молоді, які існують на практиці:

– відсутність державних гарантій щодо забезпечення молодих спеціалістів робочими місцями (Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» проголошує, що: «Держава забезпечує працездатній молоді надання першого робочого місця на строк не менший двох років після закінчення або припинення навчання у загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладах...» [9]. Однак, ця норма поширюється тільки на ті категорії осіб, підготовка яких здійснюється за державним замовленням);

– невиконання вимог законодавства щодо укладання письмового трудового договору з неповнолітньою особою. Відповідно до вимог п.5 ч.1 ст.24 КЗпП України, трудовий договір з неповнолітніми обов'язково укладається в письмовій формі. Ст.187 КЗпП гарантує права неповнолітніх у трудових правовідносинах, які у разі, якщо вони не досягли вісімнадцяти

років, у трудових правовідносинах прирівнюються у правах до повнолітніх, а в галузі охорони праці, робочого часу, відпусток та деяких інших умов праці користуються пільгами, встановленими законодавством України;

– не врахована тенденція міграції молодих спеціалістів. Існують непоодинокі випадки, коли випускник ВНЗ не знайшовши гідного, на його думку, місця роботи за спеціальністю, виїжджає до інших країн світу, де пропонує свої послуги роботодавцям не за отриманим фахом. Дана проблема висвітлює новий напрямок підготовки спеціалістів в розрізі декількох держав – тобто підготовки спеціалістів за «декількома паралельними дипломами». Очевидно, що при цьому пріоритетним є розвиток міжнародного співробітництва в освітній сфері. Не зважаючи на той факт, що час підготовки такого «універсального спеціаліста» може бути більш тривалим, студент матиме можливість адаптації під ринок праці декількох країн, що і надасть більше можливостей для працевлаштування;

– не достатнє сприяння держави створенню «молодіжних центрів праці», та забезпечення їх ресурсами з метою їх продуктивного функціонування.

Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» зазначає, що: «Молодіжні центри праці, що діють відповідно до Типового положення та громадські молодіжні організації (агентства, біржі, бюро та інші) за наявності в них відповідного дозволу виданого державною службою зайнятості, сприяють працевлаштуванню молоді, в тому числі учнів, студентів, аспірантів у позанавчальний час, надають послуги, пов'язані з профорієнтацією і підготовкою до роботи за новою професією» [10]. Дане положення українського законодавства є прогресивним, однак його реалізація потребує залучення значних фінансових коштів.

Окрім вище перелічених питань, що недостатньо врегульовані на рівні законодавства, існують ще і інші проблеми, серед яких:

– відсутність законодавчо встановлених гарантій захисту молодих працівників від дискримінації за віковою та статевою ознаками;

– відсутність затверджених регіональних програм працевлаштування студентів у вільний від навчання час, та інші.

У зв'язку з ситуацією, що склалася, і з метою покращення умов для працевлаштування молодих спеціалістів, звернемо увагу на такі пропозиції:

– реалізація напрямку підготовки спеціалістів за «подвійними паралельними дипломами» з подальшим працевлаштуванням випускників;

– оптимізація робочих навчальних планів університетів в контексті підготовки спеціалістів за двома дипломами;

– розвиток актуальних наукових досліджень в області працевлаштування молодих спеціалістів на території держав, які проводять підготовку даної категорії фахівців;

– створення своєрідних учнівських підприємств для працевлаштування неповнолітніх у вільний від навчання час;

– створення при ВНЗ або при службах зайнятості відділів по сприянню працевлаштуванню молоді.

Право на працю є одним із найголовніших прав людини, а молодь є майбутнім держави. У зв'язку з цим виникає гостра необхідність забезпечення стартових умов її діяльності. В ринкових умовах перед молодими спеціалістами постали проблеми, вирішення яких практично унеможливується без сприяння з боку держави. Випускник ВНЗ вперше виходить на ринок праці, не маючи практичного досвіду, що посилює його соціальну вразливість. Проте, молоді спеціалісти мають необхідний потенціал і завдяки своїм психологічним особливостям здатні швидше за інші вікові групи оволодівати новими професіями та знаннями. Вирішення проблем, що постають перед молодими спеціалістами при працевлаштуванні можливо лише за системної співпраці держави, навчальних закладів та роботодавців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України: Основний Закон України : від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 49.

2. Кодекс законів про працю України. – Х. : Ксилон, 2007. – 122 с.

3. Закон України «Про вищу освіту» : від 17.01.2002 р., № 2984-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>.

4. Закон України «Про зайнятість населення» : від 01.03.1991 р., № 803-XII // ВВР УРСР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/803-12>.

5. Закон України «Про зайнятість населення» : від 05.07.2012 р., № 5067-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17>.

6. Закон України «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту першим робочим місцем з наданням дотацій роботодавцю» : від 04.11.2004 р., № 2150-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2150-15>.

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання надання роботодавцям дотації для забезпечення молоді першим робочим місцем» : від 19.03.2008 р., № 223 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223-2008-%D0%BF>.

8. Юридична освіта в Україні потребує негальної реформи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrosvita.at.ua/publ/1-1-0-52>.

9. Ключко А. М. Шляхи удосконалення міжнародного співробітництва в освітній сфері юридичного спрямування / Ключко А. М., Хворост О. О., Олійник К. М. // Актуальні проблеми міжнародного співробітництва у сфері вищої освіти : XIII Міжнародна наук.-практ. конф. (Ужгород-Кошице-Мішкольц, 29 листопада – 2 грудня 2011 року): міжнародний науковий вісник. – Ужгород-Кошице-Мішкольц, 2012. – С. 127.

10. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» : від 05.02.1993 р., № 2998-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.

Клочко А. М. Актуальні питання працевлаштування молоді в умовах ринкових взаємовідносин / А. М. Клочко, К. М. Олійник // Форум права. – 2012. – № 3. – С. 292–296 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2012-3/12katurv.pdf>

Розкриваються питання, що стосуються проблем безробіття та пошуку робочих місць випускниками вищих навчальних закладів, наголошується на особливій ролі держави у вирішенні цих проблем.

Клочко А.Н., Олейник К.Н. Актуальные вопросы трудоустройства молодежи в условиях рыночных отношений

Раскрываются вопросы, касающиеся проблем безработицы и поиска рабочих мест выпускниками высших учебных заведений, акцентируется внимание на особенной роли государства в решении данных проблем.

Klochko A.M., Olyinyk K.M. Actual Questions of Employment of Young People in the Conditions of market Mutual Relations

Questions which touch the problems of unemployment and search of workplaces by graduating students of higher educational establishments are analyzed; it is marked on the special role of the state in solving of these problems.